

УДК 343:415

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВИБОРЧІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: АНАЛІЗ ОСТАННІХ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН

Р. Мовчан

*Донецький національний університет імені Василя Стуса,
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, Україна, 21000,
e-mail: romanmov1984@gmail.com*

Розглянуто останні зміни кримінального законодавства, присвяченого регламентації відповідальності за виборчі кримінальні правопорушення. Виявлено недоліки заохочувальних норм, передбачених ч. 5 ст. 158-3 та ч. 5 ст. 160 Кримінального кодексу України, зокрема, пов'язані з колом кримінальних правопорушень та осіб, щодо яких вони могли б бути реалізовані. Доведено недоцільність, по-перше, обраного законодавцем диференційованого підходу щодо вартісного вираження передбаченої ст. 160 Кримінального кодексу України неправомірної вигоди, коли одні предмети визнаються останньою незалежно, а інші, навпаки, – залежно від їхньої вартості; по-друге, наведення у примітці відповідної кримінально-правової заборони визначення поняття «неправомірна вигода». За результатами аналізу тенденцій застосування розглядуваних кримінально-правових норм зроблено висновок про недосконалість їхніх санкцій, яка призводить до «забуття» на практиці про принцип невідворотності кримінальної відповідальності. Запропоновано шляхи удосконалення відповідних санкцій.

Ключові слова: виборча документація, документація референдуму, неправомірна вигода, підкуп, покарання.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2021.72.131>

Постановка проблеми. 16 липня 2020 р. вітчизняними парламентаріями було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства» (далі – Закон від 16 липня 2020 р.). На думку ініціаторів відповідної законодавчої ініціативи, ухвалення цього Закону мало б сприяти спрощенню виборчого процесу, уніфікації норм Виборчого кодексу України (далі – ВК) та захисту виборчих прав громадян. І якщо досягнення умовно двох перших із трьох зазначених вище цілей вимагало удосконалення регулюючих норм виборчого законодавства, то захист виборчих прав громадян мав бути забезпечений за рахунок внесення змін до охоронних галузей права – адміністративного та кримінального. Зокрема, йдеться про те, що набрання чинності положеннями Закону від 16 липня 2020 р. призвело до, по-перше, істотного оновлення та викладення у нових редакціях буквально кожної з існуючих до цього у Кримінальному кодексі України (далі – КК) статей, присвячених регламентації відповідальності за так звані виборчі кримінальні правопорушення (далі – к. пр.) (ст. 157–160), а по-друге, – доповнення розділу V Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» новою ст. 158-3 «Фальсифікація, підроблення, викрадення, пошкодження або знищення виборчої документації, документації референдуму, викрадення, пошкодження, приховування, знищення печатки виборчої комісії, комісії референдуму, виборчої скриньки, списку виборців чи учасників

референдуму». З огляду на серйозність та, навіть, на перший погляд, неоднозначність деяких із цих змін у кримінально-правовій науці виникла нагальна необхідність їхнього доктринального осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти відповідної проблематики висвітлено у працях таких вітчизняних науковців, як М. О. Акімов, П. П. Андрушко, О. М. Готін, І. О. Зінченко, В. В. Кострицький, С. Я. Лихова, М. В. Мазур, Ж. В. Мандриченко, М. І. Мельник, М. О. Мягков, Н. М. Парасюк, В. М. Парасюк, В. П. Тихий, М. І. Хавронюк, Є. В. Шевченко, А. О. Ясь та інших. Водночас необхідно констатувати, що через свою новизну комплексний аналіз згаданих змін до КК ще не проводився, через що й було вирішено заповнити цю прогалину у дослідженнях.

Метою статті є критичний аналіз тих змін, яких кримінальне законодавство зазнало на підставі Закону від 16 липня 2020 р., за результатами якого має бути зроблений висновок щодо їхньої обґрунтованості, а також визначено перспективи розвитку кримінального закону у відповідній царині.

Виклад основного матеріалу. Відразу необхідно зазначити, що через їхню масштабність у межах однієї статті не видається можливим розглянути всі ті оновлення, яких КК зазнав у результаті ухвалення досліджуваного закону. Зокрема, внесення до КК нової ст. 158-3 вимагає проведення окремого дослідження, у процесі якого мають бути отримані відповіді на низку питань, починаючи з доцільності самого факту існування подібної заборони, і закінчуючи конструюванням відповідної статті кримінального закону. Недоцільність «розпорошування» уваги автора пояснюється й тим, що деякі спірні положення законопроекту № 3485 від 18 травня 2020 р., який у підсумку набув статусу Закону від 16 липня 2020 р., вже були проаналізовані парламентськими експертами, оцінка яких була викладена у відповідних висновках (від 1 червня 2020 р.) та зауваженнях (від 15 липня 2020 р.). У цій же роботі основний фокус буде зосереджений переважно лише на тих найбільш важливих проблемах, які ще не піддавалися (або піддавалися меншою мірою) фаховому обговоренню спеціалістами Верховної Ради України (далі – ВРУ).

Однією з основних новел, передбачених Законом від 16 липня 2020 р., стала поява відразу двох заохочувальних норм (ч. 5 ст. 158-3 та ч. 5 ст. 160 КК), в яких були закріплені умови звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення відповідних виборчих к. пр. З висвітлення проблем викладення останніх і було вирішено розпочати основну частину цього дослідження.

В юридичній літературі зазначено, що заохочувальні кримінально-правові норми поділяються на норми, спрямовані на: 1) припинення злочину, самовикриття і викриття інших осіб, винних у вчиненні злочину, активне розкриття злочину; 2) вилучення з обігу предметів, засобів, речовин, що становлять підвищену суспільну небезпеку; 3) повернення майна, здобутого злочинним шляхом, або відшкодування завданих збитків [13, с. 13–14]. Екстраполоючи наведені загальнотеоретичні положення на ч. 5 ст. 158-3 та ч. 5 ст. 160 КК, можна констатувати, що ці норми покликані забезпечувати досягнення саме першої зі зазначених вище цілей.

Однак виникає питання про закріплене парламентаріями коло к. пр., щодо яких може бути реалізований потенціал цих стимулюючих приписів, зокрема, щодо наступного:

– по-перше, чому законодавець не передбачив аналогічних за змістом заохочувальних норм і в деяких інших статтях про виборчі к. пр., в яких їхня наявність теж могла б сприяти згаданим вище припиненню та розкриттю злочину. Зокрема і

найперше йдеться про ст. 158 КК «Надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або інше несанкціоноване втручання в роботу Державного реєстру виборців», адже, зважаючи на зміст описаних у ній діянь, є достатні підстави вважати, що добровільне та своєчасне (наприклад, до проведення відповідних виборів) повідомлення про вчинення та всі обставини скоєного к. пр. істотно знижує ступінь суспільної небезпеки останнього, оскільки дозволяє, так би мовити, максимально «відновити» порушений об'єкт – встановлений законом порядок голосування, підрахунок голосів та оголошення результатів виборів;

– по-друге, чому у ст. 158-3 КК законодавець обмежив коло к. пр., за вчинення яких особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності, лише діяннями, передбаченими ч. 1? Якщо з викраденням, пошкодженням, приховуванням та знищенням відповідних предметів (ч. 3) таке обмеження ще можна зрозуміти, то у випадку зі злочином, передбаченим ч. 2, навряд. Адже для мене знову ж таки очевидним виглядає той факт, що добровільне та вчасне повідомлення про підробку, незаконне виготовлення, використання або зберігання незаконно виготовленої чи підробленої виборчої документації, документації референдуму, а так само включення до цієї документації завідомо недостовірних відомостей, фактично нівелює суспільну шкідливість цього діяння.

Нерозуміння такого законодавчого рішення лише посилюється через те, що інша нова заохочувальна норма, яка з'явилася внаслідок набрання чинності положеннями Закону від 16 липня 2020 р., – ч. 5 ст. 160 КК – вже не містить жодних обмежень щодо кола тих передбачених цією статтею к. пр., при вчиненні яких вона може бути застосована. Зокрема, привертає до себе увагу той факт, що, на відміну від, скажімо, ч. 5 ст. 354 КК «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації», ч. 5 ст. 160 КК допускає можливість звільнення від кримінальної відповідальності не лише осіб, які приймають пропозицію чи обіцянку або одержують неправомірну вигоду (ч. 1), а й тих суб'єктів, які пропонують, обіцяють або надають останню (ч. 2 та ч. 3).

Водночас і ч. 5 ст. 160 КК містить свою «родзинку», яка не дає підстав вважати її більш вдалою порівняно з ч. 5 ст. 158-3 КК. Йдеться про те, що в результаті внесення правок до законопроекту від 18 травня 2020 р. у цій нормі з'явилося ініційоване народним депутатом України С. А. Мінько застереження стосовно того, що її (ч. 5) дія не розповсюджується на організатора та підбурювача відповідного к. пр. Тим самим у КК вперше був створений прецедент того, коли стимулююча норма Особливої частини не може бути застосована не лише щодо організатора (як це зроблено, наприклад, у ч. 6 ст. 255, ч. 2 ст. 255-2 КК тощо), а й одного з інших видів співучасників. І якщо застереження «крім організатора (керівника)» у згаданих заборонах, які створені для кримінально-правової протидії організованим формам злочинності, видається цілком виправданим, то логічних обґрунтувань вказівки у ч. 5 ст. 160 КК на підбурювача (власне, додаткової аргументації потребує навіть уточнення «крім організатора») я, незважаючи на всі свої намагання, не знайшов. Адже як можна пояснити те, що, скажімо, особа, яка надає виборцю неправомірну вигоду (ч. 2) може бути звільнена від кримінальної відповідальності, а особа, яка, наприклад, спонукає (підбурює) того ж таки виборця прийняти цю неправомірну вигоду (ч. 1) – ні? Аналогічні питання можна поставити і щодо багатьох інших потенційних ситуацій (наприклад, пособник та підбурювач).

Не можу не звернути увагу і на допущені при формулюванні ч. 5 ст. 160 КК порушення принципу «єдності термінології», на наявність яких вказує те, що

спочатку у цій нормі вживається термінологічний зворот «кримінальне правопорушення», а вже далі – поняття «злочин».

Серед дев'яти зауважень, які фахівці Головного науково-експертного управління Апарату ВРУ висловили на адресу передбачених Законом від 16 липня 2020 р. змін до кримінального законодавства, відразу чотири стосувалися *проблем* кримінальної відповідальності за підкуп відповідних суб'єктів (ст. 160 КК), зокрема й тих, що пов'язані з формулюванням передбаченого приміткою розглядуваної кримінально-правової заборони поняття «неправомірної вигоди».

Серед іншого, парламентські експерти вказали на те, що передбачена проектом і згодом втілена у Законі від 16 липня 2020 р. ініціатива щодо визнання предметом аналізованого к. пр. будь-яких продуктів харчування, спиртних напоїв та тютюнових виробів незалежно від їхньої вартості призведе до надмірної криміналізації. Як резонно зазначають спеціалісти, кримінальний закон у цьому разі має бути спрямований на переслідування перш за все тих, хто здійснює підкуп, і лише в окремих особливо небезпечних випадках – тих, хто піддається на такий підкуп.

Загалом підтримуючи висловлені зауваження, водночас хотілося б звернути увагу і на деякі інші дискусійні аспекти відповідного нормативного положення.

По-перше, викликає сумнів доцільність обраного законодавцем диференційованого підходу щодо вартісного вираження неправомірної вигоди, коли продукти харчування, спиртні напої та тютюнові вироби вважаються такою незалежно від їхньої вартості, тоді як інші вказані у примітці ст. 160 КК різновиди вигод – лише за умови, що їхня вартість перевищує 0,06 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ) (у 2021 р. – 68,1 грн). Через це в автора виникає чергове запитання до народних депутатів України: чому, наприклад, одержання/надання 1–2 цигарок, пляшки пива, пачки гречки тощо утворює склад злочину, а от вже одержання/надання, скажімо, грошових коштів у розмірі 50 грн, за які можна придбати будь-який зі згаданих предметів, а так само лотерейного білета або подарункового сертифіката тієї ж вартості – ні?

По-друге, як і в багатьох інших прикладах оновлення вітчизняного кримінального законодавства мусимо акцентувати на доцільності вартісних параметрів неправомірної вигоди, які були закріплені у примітці ст. 160 КК. Чому законодавець зупинився саме на цьому (0,06 НМДГ) показнику? Як це положення корелюється з іншими кримінально-правовими нормами (системність кримінального закону)? На жаль, і ці питання, про які, до речі, взагалі не згадується у відповідних супровідних документах до законопроекту, залишаються без відповідей.

По-третє, що пов'язано з попереднім, викликає сумнів сама доцільність наведення у примітці ст. 160 КК визначення неправомірної вигоди, яке є вже третьою (поруч із примітками ст. 354 та 364-1) подібною дефініцією, що міститься у чинному кримінальному законодавстві. Видається, що з огляду на згадану вище системність у КК має існувати єдине універсальне нормативне визначення поняття «неправомірна вигода», яке має використовуватися при застосуванні будь-яких норм, у яких воно вживається¹. Бажання ж законодавця врахувати специфіку ст. 160 КК могло б бути реалізоване за рахунок простої вказівки, наприклад, на вартісні показники неправомірної вигоди, а також те, що «у цій статті не вважаються неправомірною вигодою матеріали агітації, визначені законом».

Завершуючи висвітлення розглядуваної проблематики, хотілося б звернути увагу і на проблемі конструювання санкцій досліджуваних кримінально-правових норм.

¹ На схожу проблему свого часу вказували й Н. М. Парасюк та В. М. Парасюк [9, с. 193].

Проаналізувавши відповідні санкції, можна констатувати, що у Законі від 16 липня 2020 р. знайшла своє продовження існуюча й раніше тенденція до встановлення за вчинення виборчих к. пр. непропорційно суворих, на мою думку, покарань. У санкціях усіх частин нової ст. 158-3 КК було передбачено єдине основне безальтернативне покарання у вигляді позбавлення волі. Причому такі дії, як, наприклад, зберігання незаконно виготовленої чи підробленої виборчої документації або, скажімо, приховування печатки виборчої комісії караються позбавленням волі строком до 7 років, а якщо вони вчинені службовою особою з використанням службового становища, то вже позбавленням волі на строк аж від 7 до 10 років. Паралельно Законом від 16 липня 2020 р. було посилено відповідальність і за вчинення низки й інших правопорушень досліджуваної групи, що, зокрема, виразилось у збільшенні передбачених санкціями відповідних норм строків позбавлення волі (ч. 2 ст. 159, ч. 2 та ч. 3 ст. 160 КК); вилученні штрафу з переліку потенційно можливих покарань, які можуть бути призначені за вчинення того чи іншого делікту (ч. 2 ст. 159 КК); або доповнення такого переліку покаранням у вигляді позбавлення волі (ч. 1 ст. 158, ч. 1 ст. 159, ч. 1 ст. 160 КК).

Та чи справді такі суворі санкції (подекуди суворіші від тих, які передбачені за вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень та розбою (ст. 121 та 187 КК, відповідно)) забезпечують ефективну кримінально-правову охорону виборчих правовідносин? Для відповіді на це питання я вирішив проаналізувати матеріали судової практики щодо застосування досліджуваних норм, адже саме фактична караність і є індикатором обґрунтованості та доцільності надання злочину певного виду й обсягу покарання. Якщо ж посиленню покарання в законі відповідає зниження покарання на практиці, значить, це вже можна розглядати як сигнал законодавцю про «надмірність» пеналізації [6, с. 269]. Тут пригадуються і резонні зауваження Ю. В. Філея з приводу того, що однією з найбільш важливих та необхідних передумов ефективного превентивного впливу санкцій є суворе дотримання вимог ст. 65 КК щодо призначення покарання в межах, установлених у санкції статті Особливої частини, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин. Тобто санкція повинна бути загальнообов'язковою [11, с. 326–327].

Добре відомо, що за к. пр. проти виборчих прав громадян традиційно засуджується незначна кількість осіб. Однак, проаналізувавши тенденції застосування відповідних норм, я був змушений констатувати, що навіть у тій невеликій кількості справ розглядуваної категорії, які доходять до суду, фактично ігнорується принцип невідворотності кримінальної відповідальності, а деякі положення кримінального закону, які мали б розглядатися як виняток, перетворюються на правило [12, с. 247]. Справа в тому, що зі 100 % вивчених мною справ про виборчі к. пр. (25 перших справ, рішення щодо яких були розміщені в ЄДРСР), 88 % (22 із 25) завершувалися призначенням винним покарання у вигляді обмеження чи позбавлення волі на певний строк, від відбування яких усі вони в подальшому звільнялися на підставі ст. 75 КК. Що ж до «реального» покарання, то воно було призначено тричі: двічі суди зупинялися на покаранні у вигляді штрафу в розмірі 5 100 грн [3; 4] і лише одного разу представники Феміди визнали доцільним призначити засудженому, який був визнаний винним у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 та ч. 4 ст. 157 КК, реальне покарання у вигляді позбавлення волі строком на 5 років та 6 місяців [2]. Загалом такі дані корелюються з інформацією, опублікованою і в інших джерелах, зокрема, у підготованих представниками вищих судових інстанцій держави узагальненнях та оглядах судової практики [8].

Як на мене, відповідна інформація має змусити законодавця згадати про аксіоматичне положення відносно того, що покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк не можна розглядати як єдине покарання, яке здатне відчутно вплинути на стан злочинності, як єдиний спосіб змусити злочинця змінити свою поведінку і не вчиняти нових злочинів [15; 7, с. 893; 10, с. 97]. Натомість перспективною вважаю ідею науковців, які виступають за якомога ширше застосування до осіб, визнаних винними у вчиненні виборчих к. пр., покарання у вигляді штрафу [1, с. 204]. Але зрозуміло, що це є можливим лише за умови внесення відповідних змін до кримінального законодавства.

Поки що ж можна стверджувати, що таке, яке не враховує ані реальний ступінь суспільної небезпеки, ані тенденцій правозастосування прагнення посилювати кримінальну відповідальність за вчинення виборчих к. пр. за допомогою закріплення позбавлення волі на певний строк як єдиного виду покарання призвело до зовсім інших, аніж ті, на які очікував законодавець, результатів. На сьогодні жодних підстав говорити про згадану вище «загальнообов'язковість» санкцій досліджуваних кримінально-правових норм немає, а фактичний стан застосування останніх є індикатором їхньої *необґрунтованості* та *недоцільності* надання розглядуваним злочинам існуючих видів й обсягів покарання, неадекватності яких у більшості випадків і є першопричиною масового звернення суддів до приписів ст. 75 КК. А отже, з великою вірогідністю можна спрогнозувати, що з ухваленням Закону від 16 липня 2020 р. ситуація у цій сфері точно не покращиться, а найімовірніше – лише погіршиться.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу констатувати, що фактично жодне положення Закону від 16 липня 2020 р. немає підстав оцінити схвально. Для того, щоб сподіватися на підвищення ефективності механізму кримінально-правової протидії виборчим к. пр. вітчизняним парламентаріям необхідно якнайшвидше виправити ці численні змістовні недоліки, про які йшлося в статті. До цього процесу неодмінно мали б бути залучені представники наукової спільноти, через систематичне ігнорування рекомендацій яких абсолютна більшість прийнятих останніми роками змін до кримінального законодавства не досягають очікуваного народними депутатами України ефекту.

Зокрема, законодавцю передусім варто сфокусувати свою увагу на удосконаленні:

- 1) заохочувальних норм, передбачених ч. 5 ст. 158-3 та ч. 5 ст. 160 КК;
- 2) передбаченого приміткою ст. 160 КК визначення «неправомірної вигоди»;
- 3) санкцій досліджуваних кримінально-правових норм.

Звичайно, аналізована проблематика не вичерпується розглянутими вище питаннями. До перспективних напрямів наукових розвідок у цій сфері можуть бути віднесені такі проблеми, як: обґрунтованість криміналізації деяких із передбачених чинним кримінальним законодавством виборчих деліктів; доцільність визначення у КК понять, які за своїм характером не є кримінально-правовими (виборча документація, документація референдуму); удосконалення конструювання кваліфікованих складів виборчих к. пр.; логічне упорядкування (узгодження) кримінально-правових заборон, присвячених регламентації відповідальності за відповідні делікти тощо. Зазначені питання мають бути вирішені у процесі подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Бурбій А. В. Кримінально-правова кваліфікація злочинних діянь проти виборчих прав громадян України // Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 202–205.
2. Вирок Кілійського районного суду Одеської області від 3 грудня 2018 р. у справі № 502/945/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78263688>.

3. Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 10 лютого 2015 р. у справі № 183/721/15. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/42636190>.
4. Вирок Сакського міськрайонного суду АРК від 7 листопада 2012 р. у справі № 117/7015/2012. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/27319558>.
5. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про напрями вдосконалення механізму кримінально-правової охорони довкілля (на замітку розробникам нового Кримінального кодексу України) // Вісник Асоціації кримінального права України. 2020. № 1. С. 92–125.
6. Коробеев А. И. Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации: монографія. Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун-та, 1987. 270 с.
7. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика: монографія; передмова д-ра юрид. наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України О. О. Дудорова. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 1152 с.
8. Мохончук Б., Романюк П., Цуркан М. Огляд судової практики з розгляду спорів щодо виборів та виборчих правопорушень в Україні: за результатами президентських та парламентських виборів 2019 року / за ред. М. Цуркана. Київ: «АК-Group», 2020. 147 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1590748254IFES-Ukraine-Overview-of-court-practices-on-election-dispute-resolution-v1-Ukr.pdf>.
9. Парасюк Н. М., Парасюк В. М. Регламентация кримінальної відповідальності за виборчі та референдні злочини: стан законодавчих змін // Юридичний вісник. 2017. № 2. С. 188–198.
10. Телефанко Б. Покарання у виді штрафу як альтернатива позбавленню волі. Кримінальна юстиція: quo vadis? V Львівський форум кримінальної юстиції: збірник матеріалів науково-практичної конференції (19–20 вересня 2019 року). Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 96–98.
11. Філей Ю. В. Кримінально-правові санкції та практика призначення покарання: проблеми співвідношення // Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України: матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 17–19 жовт. 2019 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), А. П. Гетьман, Ю. В. Баулін та ін. Харків: Право, 2019. С. 326–330.
12. Хавронюк М. І. Диференціація кримінальної відповідальності або чи не очікує Україну соціальна катастрофа // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Диференціація кримінальної відповідальності: матеріали міжнародного симпозиуму 11–12 вересня 2009 р. Львів: ЛьвДУВС, 2009. С. 243–248.
13. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України: теоретичні, законотворчі та правозастосовні проблеми: автореф. дис.... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2010. 39 с.

References

1. Burbij, A. V. (2020). Kryminal'no-pravova kvalifikatsiia zlochnnykh diian' proty vyborchykh prav hromadian Ukrainy. In: *Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, № 1, 202–205.
2. *Vyrok Kilijs'koho rajonnoho sudu Odes'koi oblasti vid 3 hrudnia 2018 r. u spravi № 502/945/18*. Retrieved from <https://reistr.tsourt.gov.ua/Review/78263688>.
3. *Vyrok Novomoskovs'koho mis'krajonnoho sudu Dnipropetrovs'koi oblasti vid 10 liutoho 2015 r. u spravi № 183/721/15*. Retrieved from <https://reistr.tsourt.gov.ua/Review/42636190>.
4. *Vyrok Saks'koho mis'krajonnoho sudu ARK vid 7 lystopada 2012 r. u spravi № 117/7015/2012*. Retrieved from <https://reistr.tsourt.gov.ua/Review/27319558>.
5. Dudorov, O. O., Movchan, R. O. (2020). Pro napriamy vdoskonalennia mekhanizmu kryminal'no-pravovoi okhorony dovkillia (na zamitku rozrobnykam novoho Kryminal'noho kodeksu Ukrainy). In: *Visnyk Asotsiatsii kryminal'noho prava Ukrainy*, № 1, 92–125.

6. Korobeev, A. Y. (1987). *Sovetskaia uholovno-pravovaia polityka: problemy krymynal'nykh y penalyzatsyy : monohrafiia*. Vladyvostok: Yzd-vo Dal'nevostochno un-ta.
7. Movchan, R. O. (2020). *Kryminal'na vidpovidal'nist' za zlochyny u sferi zemel'nykh vidnosyn: zakonodavstvo, doktryna, praktyka : monohrafiia*. Vinnytsia : TOV «Tvory».
8. Mokhonchuk, B., Romaniuk, P., Tsurkan, M. (2020). *Ohliad sudovoi praktyky z rozghliadu sporiv schodo vyboriv ta vyborchikh pravoporushen' v Ukraini: za rezul'tatamy prezidents'kykh ta parlaments'kykh vyboriv 2019 roku*. Kyiv : «AK-Group». Retrieved from <http://nsj.gov.ua/files/1590748254IFES-Ukraine-Overview-of-tsourt-pratstises-on-eketstion-dispute-resolution-v1-Ukr.pdf>.
9. Parasiuk, N. M., Parasiuk, V. M. (2017). Rehlamentatsiia kryminal'noi vidpovidal'nosti za vyborchi ta referendumy: stan zakonodavchikh zmin. In: *Yurydychnyj visnyk, № 2*, 188–198.
10. Telefanko, B. (2019). Pokarannia u vydi shtrafu iak al'ternatyva pozbavlenniu voli. In: *Kryminal'na iustytisia: kuo vadis? V L'vivs'kyj forum kryminal'noi iustytisii : zbirnyk materialiv naukovo-praktychnoi konferentsii (19–20 veresnia 2019 roku)*. L'viv : L'vDUVS, 96–98.
11. Filej, Yu. V. (2019). Kryminal'no-pravovi sanktsii ta praktyka pryznachennia pokarannia: problemy spivvidnoshennia. In: *Kontseptual'ni zasady novoi redaktsii Kryminal'noho kodeksu Ukrainy : materialy mizhnar. nauk. konf., Kharkiv, 17–19 zhovt. 2019 r.* Kharkiv : Pravo, 326–330.
12. Khavroniuk, M. I. (2009). Dyferentsiatsiia kryminal'noi vidpovidal'nosti abo chy ne ochikuie Ukrainu sotsial'na katastrofa. In: *Kryminal'nyj kodeks Ukrainy 2001 r.: problemy zastosuvannia i perspektivy udoskonalennia. Dyferentsiatsiia kryminal'noi vidpovidal'nosti : materialy mizhnarodnoho sympoziumu, 11–12 veresnia 2009 r.* L'viv: L'vDUVS, 243–248.
13. Khriapins'kyj, P. V. (2010). *Zaokhochuval'ni normy u kryminal'nomu zakonodavstvi Ukrainy: teoretychni, zakonotvorchi ta pravozastosovni problemy: avtoref. dys. d-ra iuryd. nauk: 12.00.08*. Kharkiv.

CRIMINAL LIABILITY FOR ELECTORAL OFFENSES: THE ANALYSIS OF RECENT LEGISLATIVE CHANGES

R. Movchan

*Vasyl' Stus Donetsk National University,
600-richchia Str., 21, Vinnytsia, Ukraine, 21000,
e-mail: romanmov1984@gmail.com*

The latest changes in the criminal legislation on the regulation of liability for electoral criminal offenses are considered. The shortcomings of the incentive norms provided for by Part 5 of Art. 158-3 and Part 5 of Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine are revealed. In particular, the following is proved inexpedient: limiting the range of criminal offenses, to the commission of which Part 5 of Art. 158-3 of the Criminal Code of Ukraine can be applied, only by the actions referred to in Part 1 of the considered criminal law norm; limiting the range of subjects covered by the scope of application of Part 5 of Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine, not only by the organizers, but also by the instigators of a criminal offense.

The inappropriateness of the differentiation of the value expression of illegal benefits carried out by the legislator provided for by Art. 160 of the Criminal Code of Ukraine is argued, when food, alcoholic beverages and tobacco products are considered such a benefit, regardless of their cost, while other types of benefits specified in the note of the article are only provided if their value exceeds 0.06 of the tax-free minimum incomes. In addition, the arbitrariness of the value expression of illegal benefit is pointed out.

The conclusion is made concerning the imperfection of the sanctions of the considered criminal law norms, confirmed by the analysis data of the trends in the application of the latter. It is noted that the indication in many of the corresponding sanctions for a single main non-alternative punishment in the form of imprisonment for a certain period leads to the fact that in the vast majority of cases the courts release the perpetrators from punishment on the basis of the provisions of Art. 75 of the Criminal Code of Ukraine, considering it inappropriate to impose punishment in the form of imprisonment.

The ways of improving the criminal legislation to eliminate the identified shortcomings based on the results of the article are suggested.

Keywords: electoral documentation, referendum documentation, improper gain, bribery, punishment.

*Стаття: надійшла до редакції 10.03.2021
прийнята до друку 18.05.2021*